

SME

Čierny démon takmer zničil Slovensko

V živote mesta jestvujú nielen veci normálne, dobré, ale azda ešte častejšie nedobré, tragické. Ibaže ľudia im zväčša už nerozumejú. A to je škoda, lebo prichádzajú o poučenie.

TEXT: Pavel Dvořák, **FOTOGRAFIE:** Jakub Dvořák

Like **Share** 61 people like this. Be the first of your friends.

Zemetrasenia a požiare boli zlým hosťom, no ešte strašnejšie bolo, ak sa v noci v úzkej uličke pred Michalskou bránou zjavila dvojica kostlivcov s kosami na pleci.

Tak to aspoň tvrdí povesť, podľa ktorej vchádzal do Bratislavy umrlec so svojou manželkou. Prišli oznámiť, že na Bratislavu padne mor, čierny démon, ako sa vtedy hovorilo, a hneď ráno

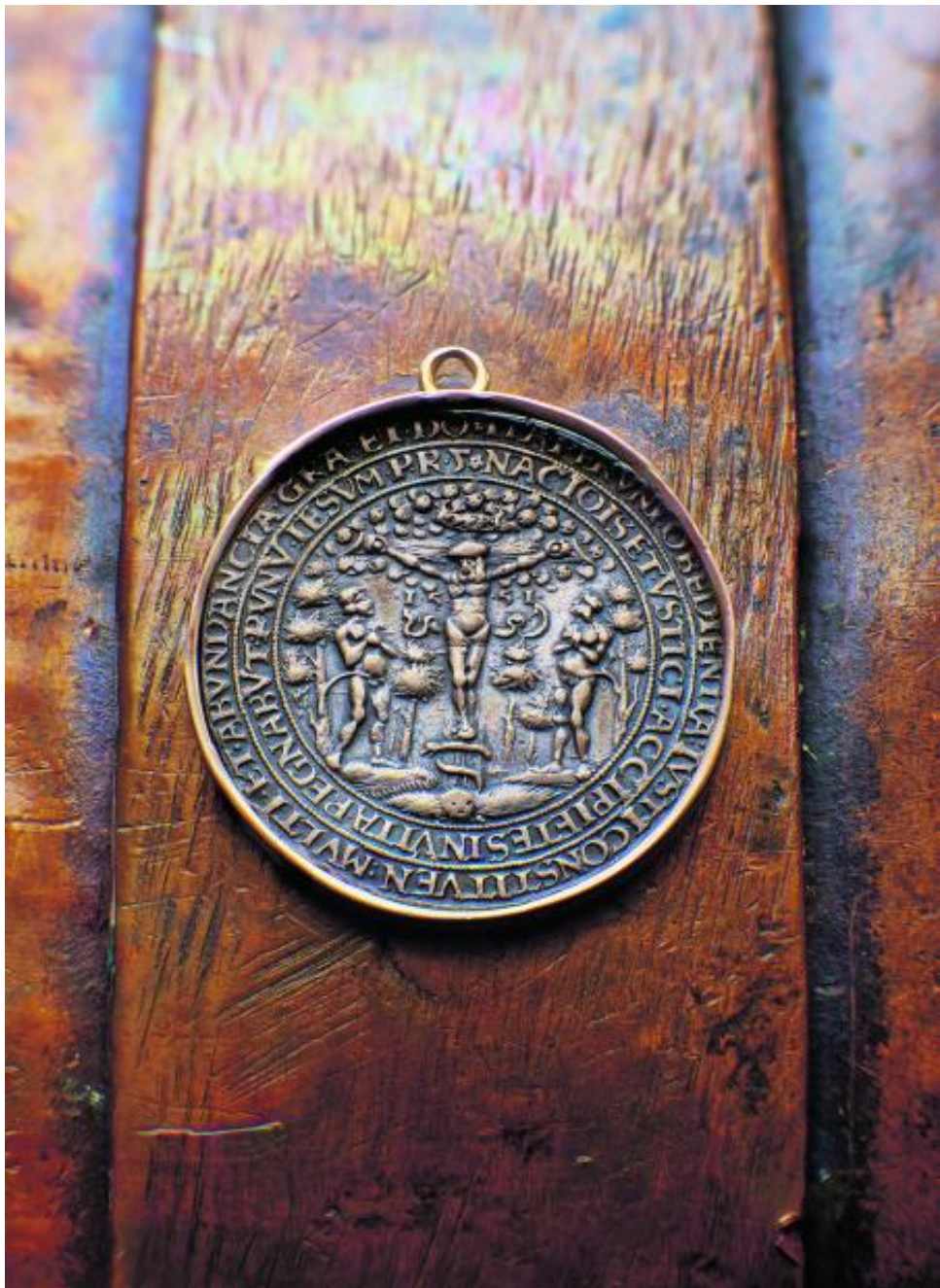
sa začne strašná žatva.

Čierny démon

Čierny démon preto, lebo infikovaní ľudia niekedy očerneli. Ale naozaj len niekedy. Mor, pestis, je akútna ťažká infekčná choroba, ktorá dodnes pustoší púštne a polopúštne oblasti predovšetkým v Ázii.

Má dve formy: jedna forma, častejšia, sa prejavuje veľmi bolestivým zápalom, zdurením a následným odumretím uzlín najmä v slabinách, druhá, pľúcna, kašľom s prímесou krvi.

Obidve formy sa najčastejšie končia veľmi rýchlou smrťou. Identifikovať mor historicky je však veľmi problematické, pretože týmto názvom sa označovali aj mnohé ťažké infekčné choroby, aj keď mŕtvy neočerneli.

Morový amulet z Kremnice.

Spočiatku sa dokonca ani nechápali ako choroby v dnešnom zmysle slova, čierny démon sa pokladal za Boží trest a ako ľudia sa Božej nevôli bránili hľadaním vinníkov – stretávali sa najmä na modlitbách, omšiach, procesiách a práve tam sa nákaza šírila závratnou rýchlosťou. Najstaršie údaje o more na Slovensku pochádzajú zo 14. storočia.

Epidémie zúrili v rokoch 1454 a 1482 až 1484 a znásobili sa za protitureckých vojen. Pochopiteľne, morové epidémie prenikali na naše územie z juhu a východu, z Osmanskej ríše, Balkán bol doslova zamorený, len zriedkavejšie prišlo niečo zo severu, z Poľska.

Veľké epidémie boli v Bratislave v rokoch 1541 až 1542, 1552 až 1553, 1660 až 1665 a 1678 až 1681. Ako vidieť, niektoré trvali aj niekoľko rokov. V hrozných rokoch 1678 až 1681 zomrelo asi 11 000 obyvateľov.

Podľa niektorých historikov pri začiatočnom najstrašnejšom náraze ležali neodpratane mŕtvolky v [domoch](#), vo vinohradoch, ba i na uliciach aj niekoľko týždňov.

Mor v rokoch 1712 až 1714

Nielen po zemetrasení, ale aj po more sa stavali na ich pamiatku pomníky, morové stĺpy. V Bratislave jeden, mariánsky stĺp, napríklad dodnes stojí pred kapucínskym kostolom, druhý, trojičný, zas pri Moste SNP, na niekdajšom Rybnom námestí.

Trojičný stĺp postavili na pamiatku posledného bratislavského moru, jedného z najstrašnejších, ale aj najpamätnejších.

Dlho sa nič nedialo. Ešte v roku 1710 nezaznamenali v Bratislave ani jediný prípad moru a aj na vidieku sa vyskytol len ojedinele.

Bratislavčania sa už nádejali, že mor azda krajinu obíde, veď na južných hraniciach monarchie zriadili mohutný ochranný vojenský kordón s hustou sieťou karanténnych staníc, vojenských a civilných ozbrojených stráží.

Situácia sa zdala taká bezpečná, že nový kráľ Karol III. zvolal v roku 1712 do Bratislavy korunovačný snem. Delegátom z oblastí, kde sa vyskytol mor, zakázali účasť. Dňa 15. apríla priviezli do mesta korunu z [Viedne](#) (uložili ju tam na ochranu pred povstalcami).

Všetci ju privítali ako symbol prepotrebného mieru (bolo to len krátko po kapitulácii povstalcov v Szatmáre (dnes Satu Mare v Rumunsku).

Korytnačí pancier mal byť zdrojom liečivej sily.

Prvé správy o more

Dňa 24. apríla 1712 sa snem začal a 22. mája korunovali nového kráľa. Práve vtedy sa z ničoho nič objavili správy, že medzi služobníkmi účastníkov snemu sa objavili morové príznaky a snem urýchlene skončili.

V meste zavládol strach, no nielen z moru, ale aj z karantény, lebo karanténa by znamenala hospodársku katastrofu. V tom čase sa mor už dávno nechápal ako Boží trest, za príčinu sa už pokladala skazenosť vzduchu a šíril sa vraj dotykom.

Postihnuté oblasti sa preto izolovali, čím sa prerušilo zásobovanie i obchod a v dôsledku toho aj výroba. Normálny život prestal fungovať.

Dňa 10. novembra 1712 akýsi kúpeľnícky učeň oznámil, že študent z evanjelického lýcea má po tele morové škvrny. Študenta prezreli a učňa dali zavrieť: historku o more si vraj vymyslel z pomsty. Vzápätí však priamo v lýceu ochoreli Ján Piscator a jeho

manželka.

Kráľovský úrad už mestu neveril a prizval k chorému odborníka z Viedne. Ten skutočne skonštatoval diagnózu mor, ktorý sa mestské úrady za spolupráce obyvateľstva usilujú zatajiť.

Lýceum zavreli, evanjelické bohoslužby zakázali, no mestská rada ešte stále neverila alebo azda nechcela uveriť. Vzápätí však zomrel mestský lekár a sanitný kordón okolo mesta sa nepriedušne uzavrel.

Nik nesmel vojsť dnu a predovšetkým vyjsť von. Zavreli aj cestu z Bratislavy do Viedne; pošta sa dopravovala len do Wolfsthalu.

Viedeň vymenovala pre Bratislavu osobitného kúpeľníka a lekára. Komisia začala chodiť po domoch a vyhľadávať nakazených; bohatší obyvatelia odmietali dávať svojich príbuzných do nemocnice a opatrovali ich doma, do mestskej opatrovne prevážali iba chudobných.

Znamenie smrti

Každý dom, kde sa zistila nákaza, označili obávaným znamením – bielym krížom, ktorý varoval pred vstupom na také miesto, a najmä nik z neho nesmel vyjsť na ulicu, kým neuplynul čas karantény.

Ak sa niekto pokúsil biely kríž zmazať, stihol ho prísny trest. Počas trvania epidémie označili v Bratislave bielym krížom 680 domov; len 218 domov zostalo neoznačených. Táto skutočnosť vraví azda dosť jasnou rečou.

Mor sa rýchlo šíril a lieky nepomáhali. Ani sa tomu nemožno čudovať, veď čo mohol dym z borovicového dreva (niekedy sa zadymovali celé mestá), ocot, citrónová šťava, morové kremnické dukáty ako amulety na krk... lebo to bolo vlastne všetko.

Nosiči mŕtvol

Dňa 23. novembra pribrali štyroch nosičov mŕtvol, „trógerov“, ako sa im ľudovo hovorilo, čoskoro aj ďalších: osem pre katolíkov a osem pre evanjelikov. Ani v takej hroznej chvíli sa ľudia nezabudli deliť podľa náboženstiev.

Osobitný výbor a protiepidemický komisár zasadali denne. Prácu osobne riadil arcibiskup Christian August Saský zo svojho letného sídla v Marianke.

Dňa 5. decembra uvoľnili pre zdravých ľudí z nakazených obydľí sedem domov na predmestí. Bez úradného povolenia a lekárskej prehliadky nesmeli nikoho pochovať, ba ani truhla sa nesmela vyhotoviť.

Spočiatku na všetko dozeral jeden kontrolór (musel odprisahať, že bude stále triezvy), potom pribrali aj ďalších. Prísne opatrenia na zamedzenie šírenia nákazy vyvolávali

nevôľu – chápali sa ako šikanovanie.

Situácia bola krajne napätá, navyše zdražel tovar. Von z mesta sa nemohlo a v meste práca nebola, pretože nebolo kam dávať vyrobený tovar. Ľudia nemali peniaze a cudzinci, ktorých karanténa zastihla v meste, zostali celkom bez prostriedkov.

Nenávisť sa najčastejšie obracala proti zdravotníkom. dňa 26. januára 1713 požiadal jeden z kúpeľníkov o uvoľnenie - vraj ho ľudia hanobia. Mesto sa kúpeľníka zastalo a pohrozilo prísny trestom každému, kto by zdravotníckemu personálu prekážal v práci.

V apríli obhliadač mŕtvol konštatoval, že Leopold Lohner zo Špitálskej ulice zomrel na mor. Pozostalí dali mŕtveho pozrieť inému a ten mor vylúčil. Mestská rada vyhlásila zdravotné orgány za nezodpovedné a obhliadača, ktorý určil zlú diagnózu, prepustili.

Lenže to už bolo neskoro – 30. apríla 1713 vypukla vzburá; zhromaždilo sa asi tisíc ľudí, prevažne žien, a šli od Vavrineckej brány smerom k sanitárnej línii, ktorú nesmel nik prekročiť.

Cestou ničili palisády, rabovali obchody, prevracali vozy a koče, napadli aj felčiarov a ohrozovali morového lekára. Iba okolo polnoci sa ich podarilo upokojiť richtárovi a niekoľkým členom mestskej rady, keď slúbili, že upustia od opatrení, ktoré mesto už sedem mesiacov hrdúsili.

Pravdaže, stal sa opak. A všetko sa sprísnilo.

Do mesta privolali ďalší oddiel vojska a mestskú stráž zosilnili na štyridsať mužov denne. A pritom útrapy boli len v polovici, epidémia ustúpila až po ďalších siedmich mesiacoch.

Na pamiatku morových epidémií vznikali v 18. storočí morové stĺpy.

Nebezpečné povolania

Mor sa nevyhýbal nikomu, no osobitne ohrození boli lekári, felčiari, chirurgovia, kúpeľníci. Mnohí z nich pomreli – 5. augusta 1713 napríklad zomreli dvaja za jediný deň.

Rizikovým povolaním bola aj funkcia kapitánov jednotlivých mestských štvrtí.

V septembri museli vymenovať osem nových, lebo ich predchodcovia pomreli. Všetko bolo sťažené, aj posledné veci človeka. Pochovávať mŕtvych v meste bolo zakázané; vyvážali ich za hradby na kárach a pozostalých vozili na pohreb v osobitnom, na ten cieľ zakúpenom dostavníku.

Spočiatku bol každý pochovaný do svojho hrobu, neskôr sa kopali hromadné hroby a napokon sa pochovávalo aj bez truhiel. Ešte aj prísne nariadenia o separácii Židov sa museli porušiť a povolilo náboženstva spolu s kresťanmi.

Pohreby sa konali na mestské trovy, ale pokladnica sa čoskoro vyprázdnila, a tak prišli na rad pôžičky. Sám cisár poskytol pôžičku 2000 zlatých.

Ústup epidémie

Keď v októbri 1713 začal mor ustupovať, z Viedne povolali špeciálneho lekára, aby určil ďalší postup. Dňa 10. novembra lekár skonštatoval, že na Hrade sa epidémia skončila.

Aby zamedzil jej obnovenie, dal spáliť tzv. hajdúske mesto, čo boli tri desiatky biednych domčekov, kde žili prevažne maďarskí vojaci z hradnej posádky, a prikázal pre vojakov postaviť nové kasárne.

Symbol smrti na Svätoštefanskom dóme.

V decembri epidémia ustúpila aj v Podhradí, nové prípady neboli ani na predmestiach a 30. januára 1714 zomrel posledný človek v Starom Meste.

Všade sa potom odstraňovali dôsledky spúšte. Mestský lazaret vyčistili a vybielili. Niekoľko dní po pohrebe poslednej obete moru dala mestská rada viedenskému lekárovi 150 zlatých, aby presadil zrušenie sanitného kordónu.

Až potom si Bratislava definitívne vydýchla. Presný dátum tohto pamätného dňa sa, žiaľ, nezachoval.

Smutná bilancia

Údaje o počte obetí morovej epidémie sa značne odlišujú. Anton Špiesz vo svojej knihe Bratislava v 18. storočí uvádza, že v Starom Meste zomrelo 358 ľudí (94 chorých sa uzdravilo), na predmestiach 2535 (zachránených 968), v Podhradí 409 (109 uzdravených) a na Hrade 120 ľudí (48 chorobu prežilo).

Interiér dobovej lekárne na Červenom kameni.

Straty boli strašné všade, kam vkročil čierny démon: v Komárne, Trenčíne, Skalici, Rožňave (tam vymrela takmer tretina obyvateľstva), Košiciach, Trnave, ale tým sa morová kapitola na Slovensku pomaly končila.

Bratislavu morová epidémia už nikdy nepostihla a aj inde sa prejavovala len miestne. Napriek tomu vypukla z času na čas panika, a to vtedy, keď mor postihol Nitru, Hlohovec, Šintavu a stále sa blížil: postihol Trnavu, Častú, Štefanovú, Hrnčiarovce.

Hoci v roku 1742 zasiahla epidémia aj Podunajské Biskupice, do Bratislavy sa mor už nedostal. Posledná morová epidémia vypukla na Slovensku v roku 1770. Prečo sa epidémia odrazu prestala šíriť, nevedno.

Liekmi to určite nebolo. Svoje azda zohral sanitný kordón, ktorý sa vybudoval aj oproti poľským hraniciam, vynašlo sa sérum proti kiahňam (aj pravé kiahne boli jedným z prejavov čierneho démona), cestu epidémii hatili aj úradné opatrenia; najčastejšie sa hovorí o odumretí, únave tejto choroby v Európe.

Ešte kde-tu sa v jednotlivých prípadoch mor k nám zavliekol, ale od začiatku 20. storočia sa vlastne už nevyskytol.

Cholera a hygiena

Čierny démon však ešte raz ožil. Vzal na seba celkom novú podobu. Keď v roku 1831 ruské vojsko potláčalo poľské povstanie, zavlieklo z Ázie do Európy ďalšiu strašnú chorobu - choleru. Na Slovensko ju potom priniesli pltníci.

Endemicky jestvuje len v Indii, tam majú svoj pôvod všetky európske epidémie cholery. Prejavuje sa zápalom čriev, hnačkou, vracaním, svalovými kŕčmi. Na rozdiel od moru ju prenášajú priamo ľudia, a to dotykom, rukami, ale aj znečistením vody a potravín.

Mikróba, pôvodcu cholery, izoloval Robert Koch, ale až v roku 1883. Pol storočia predtým epidémia zastihla ľudí celkom nepripravených.

Jednoducho nechápali, aká nová hrôza sa šíri. Zdalo sa, že proti nej niet ochrany. Jedni hovorili, že choleru prenášajú zvieratá, iní, že vzniká v organizme pri vnútorných chemických procesoch, ďalší argumentovali nezdravým vzduchom, hnilobou krvi, skazenými telesnými šťavami, príčiny sa dokonca hľadali aj na oblohe.

V Bratislave sa skutočne krátko po vypuknutí epidémie z ničoho nič zjavil u nás len veľmi zriedka vídaný astronomický úkaz: polárna žiara. Medzi obyvateľstvom vyvolala zdesenie. Cholera sa najčastejšie vykladala ako pôsobenie jedov.

Tvrdilo sa, že studne otravujú páni, inde ich otravovali vraj Židia, dokonca aj lekári a chirurgovia. Jednoduchý ľud reagoval vzburami, na východnom Slovensku známym povstaním, ktoré prinieslo len ďalšie utrpenie.

Cholera v Bratislave

V Bratislave sa epidémia začala rovnako dramaticky, ako stredoveké morové rany. Dňa 30. júla 1831 zomrel človek, ktorý do mesta priviezol maslo z [Turca](#).

Opil sa, dávil a potom zomrel. Pri pitve sa ukázalo to najhoršie: v pľúcach mal krv, brucho a črevá mal zapálené. Už o deň zomrel za podobných okolností akýsi lodník - aj on sa opil, dostal hnačku, a trápil ho smäd.

Pitevný nález bol taký istý. Lenže na príčine nebol alkohol, lebo o štyri dni zomrela za podobných príznakov osemnásťročná slúžka. A potom už to išlo rad za radom.

V auguste zomrelo na choleru 134 ľudí. A mesto upadlo do depresie. Ľudí ovládol strach, šírla sa panika, úzkosť, písali sa testamenty, rozmáhalo sa opilstvo, množili sa surovosti, ba hovorilo sa aj o lekároch, ktorí roznášajú jedy, ale toto tvrdenie sa neujalo.

MARCVS BAXAM VNGARVŠ.

Vojny dávali lekárom možnosť predviesť sa.

ako nemocnicu jazdiareň letného paláca, lenže čoskoro sám zomrel na choleru a celý palác sa premenil na nemocnicu.

Ťažko chorých a takých, čo sa z najhoršieho už dostali, nenechávali pohromade, rekonvalescentov prevážali do niekdajšej robotárne, ktorú premenili na nemocnicu pre ľahké prípady.

Hoci lieky neboli veľmi účinné – používal sa najmä kamilkový olej, zo 498 ľudí, ktorých priviezli do nemocnice, sa podarilo 318 chorých zachrániť. Po augustovom údere počet úmrtí klesal.

V septembri zomrelo 36 ľudí, v októbri 60, v novembri 10, v decembri 3, spolu len 243 obetí. A pritom aj táto štatistika pravdepodobne zveličuje, lebo za choleru sa vtedy pokladalo takmer každé hnačkové ochorenie.

Zdravotnícky personál si totiž počínal rozhládene a s rozvahou. Príčina choroby nebola známa, robili sa teda všeobecné epidemiologické opatrenia a najmä sa bojovalo psychologicky.

Vôbec sa nepoužívalo slovo cholera, mŕtvi nesmeli byť vystretí v domácnostiach; museli ich hneď preniesť do márnice, na pohreboch sa zakázalo zvoniť, zakázal sa pohrebný sprievod, pozostali sa smeli prizerať len z diaľky.

Zakázali sa aj procesie.

Chorých začali hneď sústreďovať. Prímas ponúkol

Hygiena v mestách

Cholera sa teda skončila s podstatne menšími stratami, ako si vyžiadali morové epidémie, a to napriek tomu, že účinnosť liekov sa nijako nezvýšila.

Dôvody sa vtedy hľadali v zdravej polohe mesta, kvalitných potravinách, mestská rada pomáhala chudobným potravinami aj liekmi, fungovala premyslená organizácia zdravotníctva, rekonvalescentov držali osobitne, pôsobili psychologické triky a podobne.

Je vcelku povzbudivé sledovať celkový vývoj zdravotníctva a s ním spojenej hygieny a osvetu, lebo jednoznačne napredoval k lepšiemu.

Najstarší stav nepoznáme, ale spočiatku mestá asi nemali nijaké hygienické problémy. Žilo v nich málo ľudí a mali dosť miesta. Až keď sa mestá obkolesili hradbami a priestor v nich sa rýchlo zaplňal, ubúdali záhrady, sady, nezastavané pozemky, iba potom atmosféra stredovekých miest znevľúdnela a bol to skutočne žalostný stav.

Záchodové žumpy otravovali studne, vtekala do nich aj povrchová voda, ktorá predtým zmyla ulice plné smetí. Odpadky sa vyvážali do hradbových priekop, no tam sa hádzali aj zdochliny, ktoré potom v stojatej vode hnili a otravovali okolie (smeti sa z mesta vyvážali až od 17. storočia).

Ťažko posúdiť z takého obrovského časového odstupu, či to ľuďom prekážalo a ako sa bránili. Isté je, že sa vyskytli pokusy o nápravu.

Z kusých správ sa dozvedáme o čistení záchodových žúmp (robil to kat alebo osobitný mestský zriadenec), vieme, že pred trhmi sa zametalo námestie, niektoré ulice mali dláždenie, od roku 1376 sa v Bratislave kontroloval pred zabíjaním zdravotný stav dobytky a rovnako aj podmienky pečenia chleba.

Veľmi skoro malo mesto vlastný vodovod. Ako uvádza Mária Bokesová- Uherová, už v roku 1309 jestvuje zmienka o kúpeli, ktorý rehoľa sv. Antona dostala spolu s kamenným domom. V účtovných knihách z prvej polovice 15. storočia sa spomínajú dva kúpele na Baštovej ulici, ďalší pri Rybárskej bráne (možno tiež na predmestí) a tretí, ktorý slúžil kráľovi Žigmundovi.

Nie je toho veľa, ale písomnosti z tých čias informujú len o záležitostiach, okolo ktorých sa niečo odohrávalo (stali sa napríklad predmetom sporov alebo darov), jestvujú však analógie z iných miest a z tých vieme, že chudobní sa kúpali v spoločnom bazéne, bohatší v kadiach. Použitá teplá voda sa odvádzala dreveným potrubím do mestskej

priekopy, a nie je teda náhoda, ak najstaršie bratislavské kúpele stáli neďaleko mestských brán.

V kúpeľoch bola aj sauna, suchá i vlhká. Pôvodne boli kúpele spoločné, až od 16. storočia sa ženy a muži kúpali oddelene. Kúpeľníci zodpovedali za čistotu, vedeli masírovať, ošetrovať rany, naprávať zlomeniny a podobne.

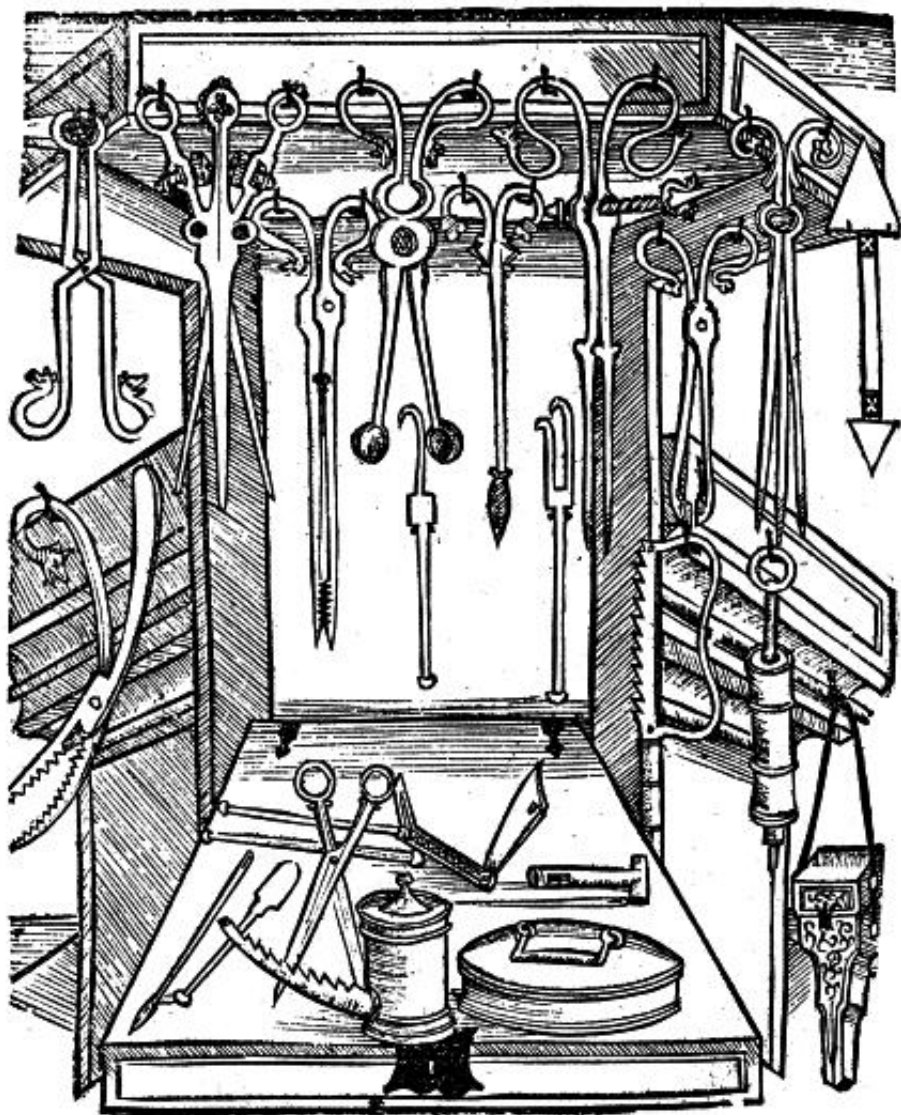
Kúpele boli nielen hygienickým, ale aj zdravotníckym zariadením.

Nemocnice a lekári

Čoskoro vyrástol na predmestí prvý špitál. Bol to skôr sociálny domov ako nemocnica v dnešnom zmysle. Pochopiteľne, pri vtedajšej úrovni zdravotníctva mal človek doma oveľa lepšiu opateru ako v špitáli. Uchyľovali sa tam len chudobnejší ľudia a aj inak sociálne odkázaní.

Veľa správ o špitáloch nemáme. V roku 1309 sa spomína, že špitál prevzalo mesto od križiackeho rádu svätého Antona.

Z roku 1429 sa dozvedáme, že špitál v Podhradí zničili husiti. Od 15. storočia žili v meste lekári, od 16. storočia tu bol vždy aspoň jeden stály lekár, neskôr aj viacerí. Medzi nižší zdravotnícky personál patrili chirurgovia - tí vedeli ošetrovať rany a zlomeniny.

Dobové lekárske nástroje z knihy z 18. storočia.

Sociálne patrili do horšej vrstvy, ich práca sa chápala ako nečistá a odpudzujúca, ľudia sa od nich spoločensky dištancovali, patrili na úroveň kúpeľníkov, holičov. Od roku 1557 bola predpísaná úradná prehliadka každého mŕtveho.

Paracelsus v Bratislave

V roku 1537 strávil v Bratislave tri týždne Philippus Aureolus Paracelsus, vlastným menom Theophrastus Bombastus z Hohenheimu, chemik, lekár a prírodovedec, univerzitný profesor v Bazileji.

To bola veľká udalosť. Pripomína ju aj krásna pamätná tabuľa umiestená na bočnej stene Primaciálneho paláca. Paracelsus sa stal zakladateľom tzv. iatrochémie, ktorá chápala ľudské choroby ako dôsledok chemických procesov v organizme.

Dôležitý je záver tohto zistenia – choroby možno liečiť pomocou chemických prípravkov, liekov, v podobe rozličných extraktov a tinktúr. Na ich prípravu sa využívala obrovská skúsenosť, ktorú získala alchymia pri pokusoch o výrobu zlata. Iatrochémia je svojím spôsobom posledná fáza alchymie.

Paracelsovej návšteve zachovala len kramárska zmienka, účet. Na jeho pohostenie v dome Blasiusa Beheima na Radničnom námestí zaplatil účtovník dva toliare a dva šilingy za ryby na varenie, pečenie, vyprážanie, dal kúpiť žemle, víno, krupicu, mlieko, ovocie, chlieb, kapustu, petržlen, reďkev, tri holby sadla, syr, všetko dovedna aj s prácou kuchára v cene štyri toliare, tri šilingy a 18 denárov.

Ako uvádza Ovídius Faust, v Paracelsovej biografii sa píše zaujímavejšie veci. V nemenovanom hornouhorskom meste vraj verejne predviedol výrobu zlata z neušľachtiteľného kovu. Iný biograf píše, že po večeri dal Paracelsus priniesť svoju alchymistickú banku, vzal ružu, spálil ju, popol vsypal do banky, zohrial nad kadidlom, a získal tak novú čerstvú ružu. Škoda, že sa niektorý z mestských pisárov neprizeral pozornejšie...

Paracelsus zomrel v roku 1541 v Salzburgu. Tvrdí sa, že ho zavraždili. Šíril sa aj, že ho odniesol diabol; z krypty totiž zmizlo jeho telo, zostal tam len klobúk a plášť.

Tak sa to aspoň tvrdí v pamflete o polstoročie mladšom: „Jedna nová strašná správa o arcišielme doktorovi Theoprastovi, ktorý po mnohom znepokojovaní a prudkom

zlostení Boha bol Neblahým unesený a tak potrestaný.“

Starostlivosť o stredoveké mestské žumpy bola povinnosťou kata. Zametači a zberači odpadkov sa v Bratislave objavili v sedemnástom storočí.

Verejné zdravotníctvo

Celkom nový pohľad na verejné zdravotníctvo prinieslo osvietenstvo. Zdravie ľudu sa stalo verejnou záležitosťou, pretože blaho štátu záviselo od množstva vykonanej práce a mužov schopných nosiť uniformu.

Ľudský život a zdravie, a tým aj zdravotníctvo, získali na váhe. Preskúmala sa spôsobilosť lekárov, chirurgov, pôrodných asistentiek, lekárnikov, predpísali im skúšky a príslušné univerzitné kurzy, čím sa chirurgovia konečne stali lekármi. Verejné zdravotníctvo sa posilnilo.

Od roku 1736 pôsobil v Bratislave mestský fyzikus, úradný lekár – každý mestský obvod

dostal svojho chirurga, dodržiavali sa prehliadky chorých i zosnulých a v roku 1770 sa zaviedol všeobecný zdravotnícky poriadok, ktorým sa zdravotníctvo dostalo pod štátnu kontrolu a postavili sa hrádze proti každému šarlatánstvu.

Okrem mestskej opatrovne oddávna pracovali v Bratislave aj rehoľné nemocnice, mužská v kláštore milosrdných bratov, ženská v kláštore alžbetínok, v Podhradí bola židovská nemocnica.

Za Jozefa II. založili vojenskú nemocnicu najprv v kláštore trinitárov, a keď kláštor premenili na Župný dom, premiestili ju na Hrad. Kláštor prerobili na moderné zariadenie s lekárňou, bytom pre chirurga, kuchyňou, kúpeľňami a latrínami na dvore.

V tom istom čase zväčšili aj mestský lazaret na Dunajskej ulici, ktorý sa stal súčasne sirotincom, chudobincom, útulkom pre slobodné matky a slabomyseľných.

Posledné veci človeka

O živých bolo postarané, poriadok sa vniesol aj do zaobchádzania so zosnulými, čo bolo rovnako dôležité, lebo kde sa žije, tam sa aj zomiera a o mŕtvych sa treba starať nielen z pietnych dôvodov, ale aj v záujme živých.

V najstaršej minulosti problémy s pochovávaním zrejme neboli, ako o tom svedčia rozsiahle, dobre udržiavané praveké pohrebiská, prevažne v bezpečnej vzdialenosti od príbytkov živých ľudí. V stredoveku sa pochovávanie ujala cirkev.

Aby rituál dostala pod kontrolu a zamedzila recidívam pohanstva, ktoré mali v pohrebných obradoch stále živnú pôdu, prikázala pochovávať výhradne v posvätenej pôde pri kostoloch.

Kostoly boli priamo v obciach, najčastejšie v ich centre, a tak sa mŕtvi prestali vydeľovať od živých, čím vznikali z dnešného hľadiska – ale aj z hľadiska osvietenstva – neudržateľné pomery.

Vrstvy hrobov

V literatúre sa často spomína prípad z roku 1747. Vtedy zomrel riaditeľ tridsiatkového úradu (tridsiatok znamenal toľko, čo dnes clo), teda vplyvný a majetný muž, akýsi Leithner, a hoci podľahol nákazlivej horúčkovitej chorobe, niekoľko dní ho vystavovali v jeho byte.

Mŕtvola sa začala rozkladať a okolie zamoril nevydržateľný zápach. Ľudia sa búrili, veď mnohí sa ešte pamätali na poslednú morovú epidémiu, a tak miestodržiteľská rada zakročila.

Prikázala čo najskôr zavrieť cintoríny vo vnútornom meste, kde sa na stiesnenom priestore pochovávalo tak často, že hrobári pri kopaní narážali na ešte nezotreté telá. Týkalo sa to predovšetkým Martinského cintorína na dnešnom Rudnayovom námestí za Dómom.

Za stáročia sa tam navršilo až štrnásť vrstiev hrobov. Ovídius Faust napísal, že cintorín bol v žalostnom stave.

Kaplnky, postavené ako hrobky vznešených rodín, sa premenili na kostnice a boli až po strop zaplnené zostatkami nebohých. Prespávali v nich žobráci a asociálne živly.

Pravidlá pohrebu

Muž zavesený za nohy sa zbavuje obrovského červa.

V tom čase sa vydali aj predpisy, ktoré stanovili pravidlá pohrebného obradu. Skončilo sa nezmyselné súťaženie v prepychu, zakázali sa cintoríny medzi domami, každý sa musel ohradiť, aby sa zabránilo vstupu zvierat, pochovávať sa malo do radu, nemal sa robiť rozdiel medzi chudobnými a bohatými, hroby mali byť hlboké, zosnulý sa nesmel pochovať skôr ako po 48 hodinách (neplatilo to v čase nákaz) a naopak, dlhšie sa nesmel vystavovať, zakázali sa pohrebné hostiny a nevkusné ľudové zvyky, prevoz mŕtvych do iných miest (s výnimkou najvýznamnejších ľudí, napríklad z panovníckej rodiny).

Autor štúdie o bratislavských cintorínoch Jozef Horváth upozorňuje na zvláštny, špecifický bratislavský jav, ktorý jasne svedčí o úcte starých Bratislavčanov k tradícii. Ak sa zrušil starý cintorín a založil nový, prešlo naň staré meno.

Preto sa v Bratislave vyskytujú pomenovania cintorínov v dvojiciach. Po zrušení Ondrejského cintorína na Heydukovej ulici otvorili nový cintorín (1784) na dnešnej Ulici 29. augusta, ktorý slúži už len ako park, jedinečná rezervácia výtvarného umenia a mauzóleum význačných Bratislavčanov.

Po zrušení Mikulášskeho cintorína založili dnešný Cintorín svätého Mikuláša v Podhradí (1784), ktorý s bizarnou architektúrou mauzólea patrí medzi najkrajšie.

Dokonca ešte v roku 1919, keď zakladali nový cintorín na Trnavskej ceste, pomenovali ho podľa najstaršieho bratislavského cintorína, Martinského, azda ešte vždy v úpornom úsilí po zachovaní tradícií, ktoré sa v tom čase na veľkú škodu už nezadržateľne rúcali.

Pôvodný nekrátený text vyšiel v knihe Pavel Dvořák: Štvrtá kniha o Bratislave, vydavateľstvo Rak Budmerice, 2011

Tento text ste mohli čítať vďaka tomu, že platíte za obsah. Vážime si to.

Páči sa mi to 61 ľuďom sa to páči. Budte prví z vašich priateľov.

Téma: Čítanie+

- 2.3.2015 [Fabriky - klenot socializmu zničil trh aj zlé rozhodnutia](#)
- 1.3.2015 [Tesco zvažuje aj odchod zo Slovenska](#)
- 1.3.2015 [Na Sibíri sa objavujú záhadné diery](#)
- 23.2.2015 [Prečo aj múdri ľudia veria konšpiračným teóriám](#)

9.2.2015 [23 odpovedí o islame: násilie, Európa, viera aj šaríja \(čítanie+\)](#)

[Viac článkov z témy](#)

[Čítať celú diskusiu](#): počet reakcií: 20

Najnovšie príspevky:

08.03.2015 11:13 - [Preto](#)

08.03.2015 10:55 - [Pekny clanok](#)

08.03.2015 10:48 - [pekne spracovane](#)

08.03.2015 10:47 - [Aj chrípka je nebezpečná](#)

08.03.2015 10:14 - [.....](#)

+ [Pridať reakciu](#)